

HASEKİ DİNİ YÜKSEK İHTİSAS EĞİTİM MERKEZİ İLE MEDRESELERİN MODERN VE KLASİK ARAPÇA ÖĞRETİM MÜFREDATI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Ahmet Vefa TEMEL*

Öz

Bu çalışmada Medreselerde öğretilen Arapça Öğretimi ile Haseki Dini Yüksek İhtisas Eğitim Merkezinde öğretilen Arapçanın, amaç, muhteva, süreç, gibi temel dinamikler açısından karşılaştırması yapılacak ve her iki kurumun Arapça öğretimindeki benzer ve farklı yönleri kısa bir değerlendirmeye tabi tutulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Medrese, Haseki Dini Yüksek İhtisas Eğitim Merkezi, Arapça Öğretimi

EVALUATION OF THE TRADITIONAL AND MODERN ARABIC TEACHING IN MADRASAS AND HASEKI HIGHLY SPECIALIZED RELIGIOUS TRAINING CENTER

Abstract

In this study the comparison of Arabic teaching in the madrasas and in Haseki Highly Specialized Religious Training of Arabic will be made in the context of basic dynamics such as aim, content, process, and the similar and different aspects of the two education system will be evaluated briefly.

Key Words: Madrasahs, Haseki Highly Specialized Religious Training, Teaching of The Traditional And Modern Arabic.

Giriş

Birey ve fertlerin gelişimi, milletlerin yükselmesi, mevcut medeniyet ve kültürün, bizden sonraki nesillere taşınmasındaki en büyük araç şüphesiz ki eğitim ve öğretimdir. Bu noktadan bakıldığında medreseler İslâm tarihi boyunca eğitim alanındaki en önemli işleve sahip müesseselerdir. Temel vazifeleri yüzyıllar boyunca mütedavil hale gelmiş olan bilgiyi yeni nesillere aktararak bu bilginin devamlılığını sağlamak, yeni bilgi üretmek, toplumu geliştirip yüceltmek ve devlet kademelerinde görev alacak kapasitede insan ihtiyacını karşılamak olan medreseler hem bireyi, hem toplumu, hem de devlet ricalini maddî ve manevî açıdan eğiterek onları yetiştiren kurumlardır.

Bu bağlamda İslam Tarihinin her döneminde olduğu gibi Osmanlı döneminde de medreseler özellikle Arapça öğretimi alanında önemli rol oynamışlardır. Ancak medreseler klasik Arapça öğretimine odaklanmalarına karşın modern Arapça öğretimi konusunda yetersiz kaldıkları görülmektedir. Günümüzde ise klasik Arapça öğretimi veren özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde medreseler halen varlığını sürdürmektedir. Ancak buralarda da modern Arapça öğretimine gereken önem verilmemekte, klasik medrese

---

* Dr., Milli Eğitim Bakanlığı, a.temel@hotmail.com

yöntemleri uygulanmaktadır. İşte bu noktada hem klasik anlamda hem de modern anlamda Arapça öğretimine ağırlık veren bir kurum karşımıza çıkmaktadır. O da İstanbul Pendik'te faaliyet gösteren Haseki Dini Yüksek İhtisas Eğitim Merkezidir. Bu bağlamda biz de bu makalemizde klasik anlamda Arapça öğretimi yapan medreselerle, Haseki Dini Yüksek İhtisas Eğitim Merkezinde uygulanan modern ve klasik anlamda Arapça eğitim ve öğretim programlarını; amaç, muhtevaöğrenme-öğretme süreci vb. boyutları açısından objektif bir şekilde karşılaştırmaya çalışacağız.

1. Haseki Dini Yüksek İhtisas Eğitim Merkezi Kuruluşu

Diyanet İşleri Başkanlığının, 5 Eylül 1975 gün ve 1842 sayılı ve 17 Ekim 1975 gün ve 4666 sayılı onayıyla, Haseki Eğitim Merkezi İhtisas bölümü 20 Ocak 1976 yılında "Haseki Eğitim Merkezi" adıyla Fatih ilçesi Haseki semtindeki Haseki Sultan Külliyesinde eğitim-öğretime başlamıştır.

Eğitim Merkezi, 2002 yılında Pendik ilçesinde restore edilen eski Pendik Kız İmam Hatip Lisesi binasına taşınmış ve Diyanet İşleri Başkanlığı Pendik Eğitim Merkezi adını almıştır. 10. 09. 2003 tarihinde alınan bir onayla eğitim merkeziyle özdeşleşen "HASEKİ" ismi tekrar alınmış ve Eğitim Merkezinin ismi İstanbul Pendik Haseki Eğitim Merkezi olarak değiştirilmiştir. Daha sonra Diyanet İşleri Başkanlığı'nın 03.05.2010 tarihli onayı ile İstanbul Pendik Haseki Eğitim Merkezi Müdürlüğünün ismi tekrar Haseki Eğitim Merkezi Müdürlüğü olarak değiştirilmiştir.

En son olarak da Diyanet İşleri Başkanlığı Eğitim Kurulu kararı gereği 26.08.2011 tarih v e 727 sayılı oluru ile Haseki, Selçuk ve Ömer Nasuhi Bilmen Eğitim Merkezleri, Dini Yüksek İhtisas Merkezlerine dönüştürülmüştür. Bu itibarla da merkezin ismi Haseki Dini Yüksek İhtisas Merkezi Müdürlüğü olarak değiştirilmiştir.¹

1.1. Kuruluş Amacı

Bu Merkezin kuruluş amacı; İslam Dinini, doğrudan doğruya temel kaynaklarına başvurarak öğrenip anlayan, Sosyal Bilimlerden de yararlanarak onları günümüz insanına sunabilecek donanıma sahip, İslam kültür mirasını anlayan ve anlamlandıran, hizmet alanını ülkemizle sınırlamayıp kendisini tüm insanlığın hizmetine adayan İslam âlimleri, bilginleri yetiştirmek olarak belirlenmiştir.

Kuruluş amaçları arasında yer alan, İslam dinini doğrudan doğruya temel kaynaklarına başvurarak anlama konusu son derece önemlidir. Zira bunun gerçekleşmesi için de öncelikle Arapça'ya vakıf olmak gerekmektedir. Çünkü dinin temel kaynakları genellikle Arapçadır. Bu bağlamda İbn Haldun (Ö. 808/1406);

¹ <http://www.hasekidiyanet.gov.tr/?SyfNmb=2&pt=Hakkımızda>

Arapçayı lügat, nahiv, beyan ve edeb olarak dört kategoriye ayırmış, Şeriatî öğrenmek isteyenlerin Arapçayı bilmelerini zaruri görmüştür. Zira şer'î hükümlerin tamamı Kitap ve Sünnete dayanmaktadır. Kitap ve Sünnet ise Arapçadır.²

1.2. Haseki Dini Yüksek İhtisas Eğitim Merkezinde Uygulanan Arapça Öğretim Müfredatı

Eğitim merkezinin ilk döneminde Arapça öğretime yer verilmemiş, doğrudan dinî ilimlerin tedrisatına başlanmıştır. Bu dönemin sonunda dini ilimlere geçmeden önce bir miktar Arapça okutulması gerekli görülmüş ve bundan sonra dört dönem (adına hazırlık denilmeden) ihtisasın ilk iki döneminde diğer bazı temel dinî derslerin yanı sıra Sarf, Nahiv, Sözlü Anlatım (Muhadese), Yazılı Anlatım (İnşa) dersleri verilmiştir. Bu dönemlerde eğitim toplam iki sene olarak devam etmiştir. 6. dönemde dokuz ay süreli olan hazırlık bölümü açılmış ve bu bölümde yoğun olarak Arapça öğretimi verilmiştir. Bundan sonra eğitim süresi (Hazırlık-İhtisas) toplam 30 ay olarak sürdürülmüştür

Eğitim Merkezinin bu bölümünde, İlahiyat Fakültesi veya Yüksek İslam Enstitüsü mezunu, Diyanet İşleri Başkanlığı görevlilerine verilen ihtisas eğitiminin yanı sıra Diyanet İşleri Başkanlığı teşkilatında görevli olup, herhangi bir alanda yüksek lisans veya doktora yapan personel için de biraz farklı programlarla kurslar açılmıştır. Bu bölüm üç dönem devam etmiştir. Ayrıca iki dönem halinde Bulgaristan Yarı Yüksek İslam Enstitüsünü bitiren soydaşlarımıza da eğitim verilmiştir.

Haseki Dini Yüksek İhtisas Merkezinin ilk döneminde Arapça metin olarak Maverdi'nin³, (Ö. 450/1058) "*Edebü'd Dünya ve'd Din*" adlı eseri takip edilmiş, sarf ve nahivde Reşid b. Abdillâh b. Mihail eş-Şertuni el-Huri er-Rami el-Lübnani'ye (Ö. 1906) ait "*Mebadiü'l Arabiyye*", Mehmet Zihni Efendi'nin (Ö. 1913) "*el-Müşezzeb, mektebü edeb fî sarfi ve nahvi lisâni'l-Arab*" ve "*el-Muktedab mine'l-Müntehab fî ta'lîmi lügati'l-Arab*" adlı eserleri ve Mustafa Emin Ali el-Carim'e ait "*en-Nahvu'l-Vâdih fî-Kavaidil-Lugatil-Arabiyye*" gibi eserler haftada 15 saat olmak üzere üç ay boyunca kursiyerlere okutulmuştur. Daha sonraları "*el-Belağatu'l-Vâdih*" adlı eser haftada 10 saat olarak okutulmuştur.

Din İşleri Yüksek Kurulunun, 11.09.1978 tarih ve 73 sayılı kararıyla Eğitim merkezinin ikinci dönemi için Arapça öğretim programı aşağıdaki şekilde belirlenmiştir: Sarf ve Nahiv haftada 10 saat, Edebi Metinler haftada 9 saat, Belagat haftada 10 saat, İnşa ve Muhadese dersleri de haftada 4 saattir.

² Abdurrahman Ebu Zeyd Veliyyüddin Mâlîki el-Hadramî, İbn Haldun, *el-Mukaddime*, (Kahire, ts), s. 514

³ Asıl adı; Ebü'l-Hasen Ali bin Muhammed bin Habîb el-Basrî olup, Hicri 364 yılında Basra'da doğmuştur.

Öte yandan açılışından itibaren bütün dersler Arapça olarak takrir edilmiş, imtihan soru ve cevapları Arapça olarak uygulanmıştır. Hatta kursiyerler teneffüslerde kendi aralarında Arapça konuşmaya özen göstermişlerdir.

Daha sonraları Eğitim; hazırlık ve ihtisas olarak ikiye ayrılmış, Arapça öğretimi hazırlık bölümüne tahsis edilmiş ve üçer aylık üç dönem halinde toplam 9 ay sürmesi öngörülmüştür. Arapça öğretiminde genel olarak takip edilen eserler şunlardır: Sarf dersinde Emsile, Bina, Maksud. Nahivde ise Avâmil ve Katru'n-Nedâ esas alınmıştır.

Ebu Muhammed Abdullah Cemalüddin b. Yusuf b. Ahmed b. Abdillâh İbn Hişam'ın (ö. 761) "Şerhu Katri'n-Neda ve Belli's-Sada" Haseki Eğitim Merkezinde nahivde temel kitap olarak kabul edilmiş ve kesintisiz olarak okutulmuştur. Cahiliye şiirleriyle ve bilhassa ayet ve hadislerle istişhadda bulunması eserin önemini artırmaktadır. İbn Haldun İbn Hişam'ın, Fars asıllı Ebû Bişr Amr b. Osman b. Kanber el-Harisi Sibeveyhî'den (ö. 180/796) daha üstün bir nahivci olduğunu nakletmektedir. İbn Haldûn, medeniyetin gerilemeye yüz tutmasıyla birlikte kendi döneminde diğer ilimlerde yaşanan duraklama ve gerilemenin nahiv ilminde de görüldüğünü ancak bu duraklamanın muasırı meşhur Mısırlı dilci İbn Hişam'ın "*el-Muğnî fi'l-i'râb*" isimli eseriyle birlikte aşıldığını kaydeder.⁴

Genel olarak yabancı dil öğretiminde olduğu gibi, Arapça öğretiminin de üç boyutu bulunmaktadır. Okuduğunu anlama, konuşma ve yazma. Haseki Eğitim Merkezinde Arapça öğretiminde her üç boyuta da gereken önem atfedilmektedir. Özellikle ülkemizde gramer ağırlıklı Arapça öğretimine ağırlık verilmekte olup ilahiyat ve diyanet camiasında herhangi bir Arap ülkesinde Arapça olarak rahat bir şekilde konferans verebilecek, ilmi sempozyumlarda Arapça tartışmalara katılabilecek son derece az eleman bulunmaktadır. Bu durum ülkemizin İslam dünyasında iyi bir şekilde tanıtılması açısından da dezavantaj oluşturmaktadır. Haseki Eğitim Merkezi olarak bu alandaki eksikliği giderebilmek ve muhadese (konuşma) derslerini daha verimli hale getirebilmek için Arap ülkelerinden sözleşmeli öğretim elemanı temin edilmektedir. Henüz yeni olan bu uygulamanın müspet sonuçları yavaş yavaş görülmeye başlanmıştır.

Netice olarak Haseki Eğitim Merkezinde, günden güne gelişen modern Arapça öğretim programlarıyla yetiştirilen öğrenciler hem mesleki alanda, hem de diğer alanlarda ülkemizin Arap ülkeleri nezdinde daha iyi tanıtılmasında ve bu ülkelerle münasebetlerin geliştirilmesinde, ümmet bütünlüğünün sağlanmasında önemli roller ifa edeceklerdir.⁵

---

⁴ İbn Haldun, *el-Mukaddime*, s. 547.

⁵ Haseki Dini Yüksek İhtisas Merkezinin kuruluşu ve Arapça Öğretim müfredatı ile ilgili olarak bu makalenin eklerinde yer alan resmi belgeler, kurum müdürü Nurettin Muhtar Acar Beyefendiden gerekli izinler alınarak tanzim edilmiştir. Bu hususta yardımlarını esirgemeyen Nurettin Muhtar Acar Beyefendiye, ayrıca kurumun Arapça öğretim programının işleyişi

(NOT: Haseki Dini Yüksek İhtisas Eğitim Merkezinde 2012 yılından itibaren uygulanan Arapça Öğretim Programı (özetlenerek alınmıştır) ile ilgili resmi belge örneği makalenin sonundaki “EK” kısmında yer almaktadır.)

2. Medreseler

2.1. Medreselere Genel Bir Bakış

Medrese, sözlükte “okumak, anlamak, bir metni öğrenmek ve ezberlemek için tekrarlamak” anlamına gelen *dirâse* kökünden türemiş bir ismi mekândır.⁶ Ders Sami dillerinde ortak kullanılan bir kelimedir. Yahudilikte daha çok Tevrat'ın okutulup öğretildiği binalara “Beytü-l Midrâs” denilmektedir. Bu bağlamda eğitim amaçlı kurulan, öğretmen ve öğrenci ihtiyacını karşılamak, toplumun ihtiyacı olan meslek dallarında ehil insanlar yetiştirmek amacı ile kurulmuş olan bu sistemli yapılara medrese denmektedir. Medreseler bugünkü anlamıyla bir üniversite niteliği ile yurt-hücre, hamam, mutfak, yemek-içme, temizlik, kütüphane gibi öğrencilerin her türlü ihtiyaçlarının düşünüldüğü bir eğitim kurumu özelliği taşımıştır. Medrese hocaları olan müderrislerin ders zaman ve ücretleri sıkı sıkıya belirlenmiş ve rütbelerine göre ücretlendirmeler yapılmıştır. Müderrisler, Mülâzım, Molla, Fukaha, Allâme, Kâri, Muhaddis, Fakih gibi unvanlar almışlardır. Dersler genellikle müderrisin ya da Mollanın anlatmasına dayanmış ve kitap bitirme yöntemi esas alınmıştır. Öncelikle telkin ve ezberletme, daha sonra üzerinde soru sorma ve konuşma, notlar alma şeklinde eğitim yapılmıştır. Daha önce de ifade edildiği gibi medreselerde dini ilimlerin yanında beşeri bilimler de öğretim konusu yapılmıştır. En üst derece kabul edilen Semân Medreselerinde Kelam, Ferâiz, Usul-i Fıkıh ve Fıkıh; Sahn-ı Süleymaniye’de ise, Hadis, Usul-i Hadis, Tıp, Tabiiyat, Riyaziyat ve Astronomi dersleri okutulmuştur. Ancak daha aşağı seviye olarak kabul edilen medreselerde okuma yazma, ilmihal, gramer, geometri, hesap, münazara ve mantık gibi ilimler de öğretim konusu yapılmıştır. Medreselerde okuyan öğrenciler ise öğrenimlerine göre üçe ayrılmıştır. Bunlar, Suhte (Softa), Danişmend ve Muid’dir. Öğretim sürecinin sonucunda mezun olmak, icazet alma olarak adlandırılmış ve mezun olan öğrenciye Mücaz adı verilmiştir.⁷

2.2. Medreselerde Okutulan Dersler

Diğer taraftan çok farklı sınıflandırmalar olmasına rağmen, medreselerde okutulan dersler; hazırlık dersleri, İslâmî bilimler, İslâmî bilimlere yardımcı dersler ve İslâmî sanatlar olarak sınıflandırılabilir. Elbette burada sayılan dersler ve ders kitapları her medresede okunmadığı gibi, bazı medreselerde burada

---

hakkında bizleri bilgilendiren öğretim görevlisi Ali Rıza Temel hocama teşekkürlerimi sunuyorum.

⁶ Nebi Bozkurt, “Medrese”, *TDV İslam Ansiklopedisi (DİA)*, Ankara, 2003, XXVIII, s. 323

⁷ Recai Doğan, “Osmanlı Eğitim Kurumları”, *AÜİFD*, Ankara, 1997, XXXVII, s. 411, 412.

sayılmayan ders konuları ve kitapları da okutulmuş olabilir. Bizim burada vermek istediğimiz, medreselerdeki programın ana hatlarıdır.

Ders kitabı olarak ilk başlarda bazı müderris ve âlimlerin orijinal kitapları okutulurken, daha sonra bu kitaplar üzerinde yapılan şerh, hâşiye, ta'likat, ihtisar, telhîs vs. şeklindeki çalışmalar okutulmaya başlanmıştır. Bu kavramlardan

- “Şerh”, bir eserin ana metnini esas alarak bunun üzerinde açıklama ve genişletmeler yapma;
- “Hâşiye”, bir eserin anlaşılmasını kavram ve konularını berraklaştırmak için kenarına veya altına açıklamalar ekleme;
- “İhtisâr”, bir kitaptaki bazı gereksiz ayrıntıların çıkartılarak sadeleştirilmesi (“muhtasar”);
- “Ta’likât”, bir kitabın açıklanması gereken yerler için kenarına notlar koymak veya ayrı bir kitap yazmak;
- “Telhîs” oldukça geniş olarak hazırlanan eserleri halkın veya öğrencinin daha iyi anlaması için özetlemek demektir. Bu çalışmalar kitap sayfaları üzerinde yapılabildiği gibi ayrı eserler halinde de hazırlanabiliyordu.

Medrese ders programları ve kitapları belli bir sıra dâhilinde tek tek okutulmuyordu. İlk etapta sarf, burada yeterli bilgiye sahip olunca nahiv, sonra sırasıyla temel kitapları bitirenler mantık ve ardından akaid konularına geçiyorlardı. Bunun üstünde ise tefsir, hadis ve diğer yüksek İslâmî bilim konuları işleniyordu.

2.3. Medreselerde Uygulanan Arapça Öğretim Müfredatı

İslâmî bilimlerin temel derslerine hazırlayıcı veya yardımcı olan Sarf, Nahiv, Belâgat, gibi derslere “Muhtasarat” deniyordu. Ancak bunlarda temel eğitim alındıktan sonra diğer derslerin eğitimine başlanabiliyordu. Şimdi biz makalemizin bu bölümünde medreselerde Arapça Öğretiminin temelini teşkil eden derslerin içeriğine ve bu derslerde okutulan kitapları ana hatlarıyla ele almaya çalışacağız.

2.3.1. Sarf

Kelime türetme ve fiil çekimleri konularını işleyen temel Arapça gramer biliminin adı. Sarf dersi içinde okutulan kitaplardan en meşhur olanları “Emsile”, “Binâ”, “Maksûd”, “İzzî”, “Merah” ve “Kâfiye”dir.

Emsile: Yazarı bilinmeyen, ama medreselerde yüzlerce yıldır ezberletilen, üzerinde yüzlerce şerh yapılmış temel gramer kitabı. Fiil ve isimlerin çekimlerini örneklerle açıklamaya çalışan küçük bir risale idi.

Binâ: Yazarı hakkında bilgi sahibi olmadığımız, kelimedenden kelime türetmeye (tasrîf) yarayan 35 kuralı anlatan bir kitaptır. Kitap medreselerin

başlangıç kitaplarındandı ve öğretim metodolojisi açısından oldukça zayıf bir kitap olduğu için, medrese öğrencileri yıllarca bu kuralları ezberlemeye çalışırdı. Halk arasında söylenegelen “Benim oğlum Binâ okur, Döner döner gene okur” deyişi de bu kitaba işaret etmektedir.

Maksûd: Müellifi bilinmeyen ve Arapça fiil çekim kurallarını anlatan bir ders kitabı idi. Yüzlerce şerhi arasında İmam Birgivî'nin şerhi meşhurdu.

İzzî: İzzeddin Abdülvahhab b. İbrahim ez-Zincânî'nin (ö. 1257) sarf, nahiv ve lügat konularını işleyen meşhur eseri. Birçok şerhi yapılmıştır. “İzzî Şerhi Sadettin Hâşiyesi”, Dede Cengî Efendi (ö. 1567) tarafından hazırlanmış ve medrese talebeleri arasında çok tutulan bir eserdir.

Merâh: Ahmet b. Ali b. Mesud'un sarf ve nahiv konularından bahseden eseri. Buna Kemalpaşazâde'nin yaptığı şerh “Felâh” adını taşıyordu. Bursalı Ahmet Efendi'nin Merah Şerhi talebeler arasında meşhur idi.

Yahya Necmü'l-Eimme'nin “Takrîb”, İbn Hâcib'in “Şâfiye” (Seyyid Abdullah Çarperdî şerhi) adlı kitapları da sarf alanında bazı yerlerde okutulan kitaplardandı.

2.3.2. Nahiv

Arapça dilbilgisinin ikinci kademesi olan “cümle yapısı ve kuruluşu” ile ilgili konuların anlatıldığı bir derstir.

Nahiv dersinde en yaygın olarak okutulan kitaplar;

- Birgivî Muhammed Efendi'nin “Avâmil”, “İzhar” adlı kitapları,
- İbn Hâcib'in “Kâfiye” adlı kitabı,
- İbn Hişâm'ın “Muğni'l-Lebib” ve “Kavâidü'l-İ'rab” adlı eserleri,
- İbn Mu'tî'nin “ed-Dürretü'l-Elfiyye” adlı eseri,
- “Molla Câmi” diye bilinen “Kâfiye” şerhi,

ve bunların dışında Cürcânî'nin “Avâmil”i, Zemahşerî'nin “Mufassal”ı, gibi kitaplar da okutulmuştur. Ayrıca nahiv kurallarının kolayca ezberlenmesi için, bu alandaki bazı kitaplar manzum hale getirilmiş veya manzum eserler yazılmıştır.

Avâmil: Aslen Balıkesirli olan, ama Birgi'de kendisi için yaptırılan büyük medresede uzun yıllar ders verdiği için “Birgivî” diye bilinen Muhammed Efendi'nin (ö. 1573) hazırladığı bir eserdir. “Avâmil”, âmiller demektir. Âmil, Arapça gramerde kelimelerin sonuna tesir eden edat gibi kelimeler, ismin halleri denen “cerr” harfleri; “için”, “gibi”, “-den beri”, “eğer”, “niçin” gibi kelimelerin kullanışları, temenni, ümit, mutlaklık, istisna, nedensellik vs. gibi durumları bildiren harflerin kullanışları üzerinde durur. 25 sayfalık bu küçük kitapçık genelde Arapça cümlelerde çok önemli olan kelime sonlarındaki değişmeler (i'rab)

üzerinde durur. Baştan sona kural ve örneklerle dolu olan bu kitabın, öğrenciler tarafından daha iyi anlaşılması için birçok şerhleri yapılmıştır.

İzhâr: Asıl adı “İzhâru’l-Esrâr fi’n-Nahv” (Nahivdeki Sırların Açıklanması) olan bu kitap da Birgivî Muhammet Efendi’nindir. Genelde Avâmil kitabındaki konuların daha derinlemesine işlendiği bu kitap, kelime sonlarındaki değişiklikleri âmil, ma’mûl ve amel (i’rab) düzeni açısından inceler.

Arapça gramer kurallarını anlatmak için yazılmış bu eserler de Arapça yazıldığı için, çeşitli isimlerle şerh edilmiş, “Mevhûm-u İzhâr” adıyla Osmanlılar zamanında Türkçeye çevrilmiştir. Özellikle “Adalı” diye bilinen şerh, öğrenciler arasında yaygın olarak kullanılıyordu. Kitapların Arapça orijinaleri ve Türkçeleri günümüzde de yayınlanmıştır.

Kâfiye: Sarf ve nahiv ilimlerinde üstat olan ve “İbn Hâcib” unvanıyla tanınan Osman b. Ömer (ö. 1174) tarafından yazılmıştı (aynı yazarın “Fer’i” ve “Müdevvene” adlı nahiv kitapları da vardır). Nahiv alanında ileri düzeyde okutulan, sadece örneklerle öğretmeyi amaçlamayıp konuların felsefesine de giren bir kitap idi. Muhammed Bahşî (veya Halebî) (ö. 1687) tarafından “eş-Şâfiye fî Nazmî’l-Kâfiye” adıyla nazım haline getirilmişti. Aslında Kâfiye şerhi olan ve asıl adı “el-Fevâidü’z-Ziyâiyye fî Şerhi’l-Kâfiye” olduğu halde Molla Câmî (ö. 1492) tarafından hazırlandığı için “**Molla Câmî**” adıyla bilinen nahiv kitabını da Muhammed Efendi (ö. 1587) Türkçeye çevirmişti. Vassaf Abdullah Efendi de “İrşâd-ı Ezkiyâ” adıyla manzum olarak tercüme ve şerh etmiştir. “Şerh-u Kâfiye” adıyla Alâaddin Ali Fenarî’nin (ö.1497) de bir eseri vardır.

Mugni’l-Lebîb: “İbn Hişam” diye bilinen ve Arapçanın incelikleri hakkında mükemmel bir bilgiye sahip olan Abdullah b. Yusuf’un (ö. 1360) Arapçadaki edatlar ve harflerle ilgili kitabı idi. İznikli Vahyizâde Muhammed Efendi tarafından yapılan şerh çok meşhur idi (Arap âlimleri de buradan alıntı yapıyordu). İbn Hişam’ın nahve dair bir başka kitabı olan **Kavâidü’l-İ’rab** da Osmanlı medreselerinde okutulan bir eser idi ve birçok hâşiyeleri vardı. Yine İbn Hişam’ın bu alanda, İrâkî’nin “Tenkih”i üzerinde yaptığı şerh olan “Tavhîd” kitabı da bazı yerlerde okutuluyordu.

Elfiye: “İbn Mâlik” (“İbn Melek” dendiği de oluyordu) diye bilinen Muhammed b. Abdullah’ın ö. 1273) nahve dair bin beyitlik meşhur eseri. İbn Malik burada nahiv kurallarını açıklarken örneklerini Kur’ân, hadisler ve meşhur Arap şiirlerinden seçmiştir. (İbn Malik’in nahve dair üç bin beyitlik “el-Kâfiyetü’ş-Şâfiye” adlı bir eseri yanında “Teshil” gibi kitapları da vardır). Murâdî, İbn Nâzım gibi yüzlerce âlimin Elfiye Şerhleri vardır. İbn Mu’tî’nin (ö.1265) nahve dair esas adı “ed-Dürretü’l-Elfiyye” olan bir eseri vardır.

Şerh-i Mısbah: Nâsır b. Abdüsseyyid Matrızî (ö. 1212) tarafından yazılan nahve dair “Mısbah” kitabının şerhidir.

İmtihânü'l-Ezkiyâ: Kadı Beydâvî'nin Kâfiye özeti olan "Lübâbü'l-Elbâb fî İlmî'l-İ'râb" adlı eserinin Birgivî Muhammet Efendi tarafından "İmtihânü'l-Ezkiyâ Şerhu'l-Lübbî mine'n-Nahv" adıyla şerh edilmiş halidir. Ayrıca bunun da birçok şerh ve hâşiyeleri vardır.

2.3.3. Belagat

Bilim olarak düzgün ve yerinde konuşma sanatının kurallarını inceler. Kendi içinde Meânî, Beyân ve Bedîi olarak üçe ayrılır. Esas amacı Kur'ân'ın ifade mucizesini ortaya koymak, İslâm dininin anlatımında konuşmacıları iyi yetiştirmek olan bu bilim, sık sık Arap edebiyatı ile de karışmıştır.

Belâgatın:

- "Meânî" kısmında; haber ve dilek kipleri, emir, yasaklama, soru, temenni, ünlem şeklindeki ifadeler, cümle içinde kelimelerin yeri, cümleleri birbirine bağlama veya uzun cümleleri ayırma, sözü uzatma ve kısaltma gibi konular;
- "Beyân" kısmında; teşbih (benzetme), kelimeleri mecazî anlamda kullanma teknikleri, kinaye gibi konular;
- "Bedîi" kısmında da; kelimelerle ve anlamlarla ilgili süsleme sanatları, güzel söz söyleme sanatları anlatılmaktadır.

Belâgat alanında en yaygın olarak okutulan kitaplar "Muhtasar Meânî", "Mutavvel", "İzâh", "Miftâh", Telhîs", "İsâm" ve Seyyid Şerîf'in "Miftâh Şerhi"dir. Belâgat bilimlerinde okunan kitapların temelini Siraceddin Sekkâkî'nin (ö. 1228) "**Miftâhu'l-ULûm**" adlı eser teşkil eder. Bu eserin birinci bölümü sarf, ikinci bölümü nahiv ve son bölümü de meânî ve beyân bilimlerine ayrılmıştı. Bu esere Hatib el-Kazvinî (ö. 1338) tarafından yazılan "Telhisü'l-Miftâh fî'l-Me'ânî ve'l-Beyân" adlı şerh (veya İbn Hâcib'in aynı esere yazdığı muhtasar) bazen "**Telhîs**" bazen "**Miftâh**" olarak söylenegelmiştir. Bu eser, gerek şerh gerekse hâşiye olarak daha sonraki belâgat kitaplarının esasını teşkil etmiştir (yine belâgat kitapları arasında yer alan "İzâh" da Kazvinî'nindir). Sadettin Teftazanî'nin hem "Miftahu'l-ULûm" şerhi hem de "Telhîs" şerhi vardır. Bu şerh "Mutavvel" adını taşıyordu. Daha sonra bu şerhi kısaltarak "Muhtasar" adını vermiştir. Medreselerde "**Şerh-i Miftâh**" olarak okutulan şerhler Seyyid Şerîf'in, Sadettin Teftazânî'nin veya Şeyhülislâm İbn Kemâl'inkidir. Bu, müderrisin seçimine bağlı idi. Fâtih zamanında 30-35 akçe yevmiyeli medreselere, bu kademedeki okutulan kitabın adına izafeten "Miftah medreseleri" deniliyordu.⁸

Mısbah: Sekkâkî'nin "Miftâhu'l-ULûm" adlı eserine Seyyid Şerîf Cürçânî tarafından yapılan şerh. Bu şerhe Osmanlı müderrisleri tarafından birçok şerh ve

⁸ Mehmet Yalar, XV. "Yüzyıl Bursa Alimleri ve Arap Diline Katkıları" *UÜİFD*, Bursa, 2002, 11/2, s. 98.

hâşiyeler hazırlanmış; eser, üzerinde yapılan çalışmalarla beraber Osmanlı medreselerinde en çok okunan kitaplardan biri olmuştur.

Mutavvel: Eserleri yüzyıllarca Anadolu medreselerinde ders kitabı olarak okutulan Sa'deddin Mes'ûd b. Ömer Teftazânî'nin (ö. 1390), Hatib Dimeşkî'nin "Telhîsü'l-Miftâh" kitabına yazdığı şerh olan "el-Mutavvel ale't-Telhîs" adlı eseri (Teftazânî'nin "el-Mutavvel ale'l-Miftâh" adlı eseri de var). Kur'ân'ın ifadelerinin güzelliğini en iyi açıklayan eser olarak bilinir. Bunun Seyyid Şerif Cürcânî (ö. 1413), Ebu'l-Kâsım el-Leysî es-Semerkindî (ö. 1483) ve Siyâlkûtî (ö. 1656) tarafından yapılan hâşiyeleri ve Hasan Çelebi (ö.1481) tarafından yapılan şerhi de meşhurdur. Abdü'n-nâfi İzzet Efendi (ö.1890) tarafından tercüme edilmişti.

Muhtasar: Sa'deddin Mes'ûd b. Ömer Teftazânî'nin belâgat bilimine dair eseri. Bu da medreselerde yaygın olarak okutuluyordu.

Telhîs: "Telhîs fi'l-Belâğa". Sa'deddin Teftazânî'nin Arap Edebiyatı konusundaki eseri. Kadı Celâleddin Kazvinî'nin de yine meânî ve beyân üzerine "Telhîs"i vardır.⁹

Sonuç

Bu makaledeki veriler ışığında ortaya çıkan sonucu özetlersek şunları söyleyebiliriz. Öncelikle medreselerde yoğun biçimde Arapça öğretilmesine rağmen, Şer'i ilimlerde tenkitçi ve metodik ilmi düşünceyle buluşamadığından, özgün düşüncelerin ve eserlerin doğmasına zemin hazırlanamamıştır.¹⁰ Ayrıca dil öğretiminde ezber usulünün yaygın olması, diğer ilimlere de etki etmiştir. Mütefekkir, düşünür yerine tabir-i caizse "ayaklı kütüphane" tipi övgüye layık olmuş, sistem bu tipin çoğalmasına katkı sağlamıştır. Arapça ilimleri, medresenin ortaya çıkardığı âlim tipinin doğmasında en önemli altyapıyı oluşturmuştur. Arapça, İslami bilginin elde edilme aracı olduğu için, bilgilenme sürecinin bir bölümü bu dil yetisi için kullanılmıştır. Arapçanın dilsel düzeni, söz ve gösterge boyutu, toplumsal iletişimi amaçlamamış, sadece İslami bilginin tarihsel oluşumunu karşılamıştır. Bu araç; medreselinin düşünce sembolleri, zihinsel faaliyetlerinde rol oynamamıştır. Kutsal yönü olduğu için bilgisel süreçte yeni evrimlere açılım sağlanamamıştır.

⁹ Medreselerde Arapça öğretim müfredatı hakkında bilgi için bkz. Kâtip Çelebi, "Keşfü'z-Zünûn an Esâmi'l-Kütübi vel-Fünûn" (nşr. Ş.Yaltkaya-R.Bilge), MEB, İstanbul, 1941-43, I, 74; Cevat İzgi, "Osmanlı Medreselerinde İlim, I-II, İstanbul, 1997, I, 67-127, I, 161-183; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Osmanlı Devletinin İlimiye Teşkilâtı", Ankara 1988, s. 23-31; Mustafa Bilge, "İlk Osmanlı Medreseleri", İstanbul, 1984, s. 43-63; Şükran Fazlıoğlu, "Manzûme fi Tertîbi'l-Kütüb, fi'l-Ulûm ve Osmanlı Medreselerindeki Ders Kitapları", *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1/1, (Ocak, 2003), s. 97-110; Murat Akgündüz, "Osmanlı Medreseleri -XIX. Asır", İstanbul, 2004, s.71-84; Ayrıca bkz: Mustafa Ergün, "Ders Programları ve Ders Kitapları Tarihi-I Medreselerde Okutulan Dersler ve Ders Kitapları", *A.K.Ü. Anadolu Dil-Tarih ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, (Afyon 1996).

¹⁰ Hasan Akgündüz, *Klasik Dönem Osmanlı Medrese Sistemi*, İstanbul, 1977, s. 418.

Haseki Dini Yüksek İhtisas Eğitim Merkezi'nde ise Arapça öğretimi Klasik Medrese Arapça müfredatının modern anlamda daha gelişmiş bir devamı şeklinde sürdürülmektedir. Burada uygulanan Arapça öğretim programı; Arapça öğretimindeki tarihsel miras, öğretimde karşılaşılan problemler ve bunların çözümüne yönelik yapılmış bilimsel araştırmalar, alan uzmanları, program geliştirme uzmanları, ilgili yönetici ve uygulayıcılar ile daha önceki kurslarda öğretim görmüş kursiyerlerin görüş ve değerlendirmeleri alınarak, çoklu katılım çoklu süreç uygulanarak geliştirilmiş bir öğretim programıdır.

Son olarak makalemizde yer alan her iki kurum da talebelerini; temel hedef olarak Kur'an-ı Kerim ve Hadis-i Şerifleri orijinal dili olan Arapça olarak anlamak ve anlatmak hedefine yönlendirmişlerdir. Ancak uyguladıkları metot ve yöntemler farklılık arz etmektedir.

EK

**(09.07.2012 TARİHİNDEN İTİBAREN HASEKİ DİNİ YÜKSEK İHTİSAS
EĞİTİM MERKEZİNDE UYGULANACAK ARAPÇA ÖĞRETİM PROGRAMININ
ÖZET ÖRNEĞİDİR.)**

T.C.

**DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI
EĞİTİM HİZMETLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
(Program Geliştirme Daire Başkanlığı)**

ARAPÇA ÖĞRETİM PROGRAMI

Ankara-2012

ARAPÇA ÖĞRETİM PROGRAMI

Eğitim Hizmetleri Genel M¼d¼rl¼đ¼nce kurulan bir komisyon tarafından g¼ncellenen “Arapça Öğretim Programı”, 09. 07. 2012 tarihli ve 662 sayılı onay ile uygulamaya konulmuştur.

1. GİRİŞ

G¼n¼m¼z d¼nyasında çok dillilik özendirilmektedir. Çünkü ¼lkelerin, uluslararası ilişkilerini, sosyal, siyasal ve ekonomik alanlarda daha ileri götürmek için yabancı dil bilen insanlara ihtiyacı vardır. ¼lkemizde dil öğretiminin amacı, zaten ana dilleri aynı olan insanların kendi aralarında iletişim kurmalarını sağlamak değil, vatandaşlarımızın diğer ¼lke vatandaşları ile anlaşmalarını sağlamak için, d¼nyada en çok kullanılan dil veya dilleri öğreterek, o dilin etkin kullanımına hizmet etmek ve bu sayede ¼lkemizin politik, bilimsel, askerî, ekonomik ve sosyal alanlarda hak ettiği ileri düzeeye çıkmasını kolaylaştırmaktır. Ancak bazı diller vardır ki o diller yukarıda zikredilen sebeplerden dolayı önemli olmalarının yanı sıra, inanılan dinin o dille gelmiş olmasından dolayı ayrı bir konuma sahiptirler. Dolayısıyla Arapça'nın başta ¼lkemiz olmak üzere Müsl¼manlar için ayrı bir önemi vardır.

Arapça hem d¼nyada en çok konuşulan dillerden biri olması, hem de ¼lkemizde yaşayan vatandaşlarımızın büyük kısmının inancını oluşturan İslam dininin vahyedildiği dil olması açısından, eğitim ve öğretimi yüzyıllardır yapılan bir dildir. Başta İslam ilimleriyle uğraşan bilim adamları Arapça'nın İslam ilimlerinin merkezinde yer alan dil olması sebebiyle Arapça öğretimine ¼lkemizde geçmişten beri önem verilmiştir. Bu bağlamda, özellikle Diyanet İşleri Başkanlığı, hem görev alanlarının gerektirdiği hizmeti gereğince yapabilmek için İslam dininin temel kaynaklarından yararlanabilmesi, hem de Hac ibadeti gibi bir organizasyonu gerçekteştiren kurum olması nedeniyle personelinin Arapça öğretimine ayrı bir önem vermiştir. Bu nedenle, Başkanlığa bağlı bulunan İhtisas Merkezlerinde Arapça Hazırlık programları başlatmıştır. Ancak Başkanlık, yıllardır sürdürdüğu Arapça öğretiminin başarısını artırabilmek için, Arapça öğretimini, Başkanlık personelinin görev alanlarındaki sorumluluklarını, sağlıklı ve nitelikli olarak daha başarılı bir biçimde yerine getirebilmesi ve sadece İhtisas kurslarına hazırlık olmaktan çıkarıp, tüm personelinin istifade edebileceği Arapça Dil Merkezleri

hâline getirmeyi hedeflemiştir. Dolayısıyla, Başkanlık Arapça öğretiminde hedeflediği amaçlarına ulaşabilmek için, Arapça öğretimiyle ilgili yeni bir öğretim programı geliştirmeye yönelmiştir.

Hazırlanan Arapça öğretim programı, Arapça öğretimindeki tarihsel miras, öğretimde karşılaşılan problemler ve bunların çözümüne yönelik yapılmış bilimsel araştırmalar, alan uzmanları, program geliştirme uzmanları, ilgili yönetici ve uygulayıcılar ile daha önceki kurslarda öğretim görmüş kursiyerlerin görüş ve değerlendirmeleri alınarak, çoklu katılım çoklu süreç uygulanarak geliştirilmiş bir öğretim programıdır.

2. PROGRAMIN HAZIRLANMASINDA TEMEL ALINAN İLKELER

Program hazırlanırken;

1. Öğretim programı anlayışında karma yaklaşım anlayışı benimsenmiştir. Çünkü amaç, kursiyerin dili doğru ve uygun kullanma yeteneğini artırmak olduğu için, program geliştirme yaklaşımlarının güçlü yönleri bir araya getirilerek izlenice türlerinin hepsinden yararlanılabilir. Böylelikle ortaya çıkarılan program yaklaşımına karma yaklaşım denmektedir. Bu öğretim programında yapısal (dilbilgisi yapıları), durumsal (iletişim ortamları), konu odaklı, kavramsal/işlevsel (dilbilgisi kuralları/kavramlar+yapılar ve kullanım/tutarlı söylemde işlevler), süreç/görev odaklı (kursiyerin gerçek dünyadaki dil problemleriyle ilgili görevler) ve beceri odaklı (dilsel ve akademik beceriler) yaklaşımlarından yararlanılmıştır. Bu program yaklaşımının seçilmesinin nedenlerinden biri de, dil öğretiminde son yaklaşımlarda üründen sürece bir kayma olmasıdır. Son yıllarda öğretmen merkezli yaklaşımlardan öğrenci merkezli yaklaşımlara geçildiğini göz önüne alarak, program tasarımlarında süreç odaklı yaklaşımların benimsenmesi gerektiği söylenebilir. Süreç odaklı yaklaşımlardaki temel hipotez, her dil davranışının altında, öğrencilerin söyleneni anlamak veya üretmek için kullandıkları belirli beceri ve stratejiler olduğudur. Öğrenme ortamı önemlidir, çünkü öğrenciler öğrenme ortamlarında yeteneklerinin ve potansiyellerinin farkına varırlar. Öğrenmenin nasıl meydana geldiğini anlamak da çok önemlidir, çünkü bu, öğrencileri dil görevleri ile kendi başlarına başa çıkmaya özendirir. Böyle bir uygulama öğrenciye ders çalışmayı öğrettiği için, ders dışında da öğrencilerin işine yaramaya devam eder. Hazırlanan Arapça öğretim programında benimsenen bu yaklaşım, hem bir dilin öğretiminde öğrenene kazandırması gereken becerilere ulaşılmasında, hem öğrenme-öğretme sürecinde kullanılan yöntem ve tekniklerin kullanılmasında, hem de yapılan faaliyetlerin değerlendirilmesinde önemli bir anlayış değişikliğini beraberinde getirmektedir.

Zaten Arapça öğretimine yapılan eleştiriler, sadece metin okuma ve anlama becerisini kazandırdığı, ancak konuşma, konuşulanı anlama ve yazma becerilerini kazandıramadığına yöneliktir. Bu tenkitler ise, daha çok kazandırılmak istenen becerilerin tanımlanamamasından ve uygun öğrenme ortamlarının ve değerlendirme sürecinin oluşturulmamasından kaynaklanmaktadır. Benimsenen öğretim programı anlayışı, yapılan diğer dillerin öğretimindeki uygulamalardan anlaşıldığı üzere, büyük ölçüde bunları gidermeye yöneliktir.

2. Arapça öğretim programı, okuma, dinleme/izleme, konuşma, yazma temel dil becerileri ile dilbilgisi ve çeviri bilgi ve becerisinden oluşmaktadır. Bu temel dil becerileri öğretim programında bir bütünlük içerisinde ele alınmıştır.

3. Öğretim programı Arapçayı bir dilin gerektirdiği bütün beceri alanları ile öğretmeyi hedeflemenin yanı sıra, Başkanlık personelinin İslam bilimleriyle ilgili Arapça klâsik eserleri okuyup değerlendirebilme yeteneklerini de geliştirebilmek üzere yapılandırılmıştır.

4. Öğretim programında konulara ayrılan haftalık ders saatleri belirlenirken, kursiyerlerin daha önceki eğitim kademelerindeki bilişsel öğrenmeleri dikkate alınmıştır.

5. Program kursiyerlere Arapçayla ilgili bilgi ve becerileri kazandırmanın yanı sıra, onların görev alanlarında daha başarılı hizmet verebilmeleri açısından yeni bilgi ve çözümler üretmeyi alışkanlık hâline getirmelerini de hedeflemektedir. Bu nedenle programda kursiyerlerin bütün öğretim etkinliklerine aktif olarak katılmalarını sağlayıcı açıklamalarla desteklenmiştir.

3. PROGRAMIN YAPISI

Program hazırlanması sırasında, Eğitim merkezlerinden gelen görüşler, programın oluşturulması amacıyla yapılan hazırlık toplantılarındaki tartışmalar ve Başkanlığın talebi doğrultusunda uzmanlarca hazırlanan taslak programlar dikkate alınmıştır.

Arapça öğretim programı **12**'şer haftalık **3** dönemden oluşmaktadır. Dönemler haftada **30** saat olarak planlanmış olup, toplam **1080** saat ders öngörülmüştür.

Program;

1-Dil Bilgisi,

2-Okuma-Anlama,

3-Yazma,

4-Dinleme-Konuşma,

5-Çeviri

Olmak üzere, toplam 5 temel alandan oluşmaktadır. Her alan farklı alt dallar (dersler) şeklinde programa yerleştirilmiştir. Giriş bilgilerinden sonra, programın alanlarını ve dönemlere göre derslerin dağılımını gösteren genel tablo verilmiş ve ardından her alanın detaylı programı verilmiştir.

Detaylı alan Programında, o alandaki derslerin önemi ve programdaki yerini açıklayan bir **giriş**, o **alanın genel amaçları** ve o alanla ilgili **uygulama esasları** verilmiş, daha sonra alanda yer alan derslerin içerikleri, kaynakları ve açıklamalarıyla birlikte sunulmuştur. Detaylı ders içerikleri amaçlara daha rahat ulaşılması ve öğrencilere kolaylık olması bakımından aşağıdaki tabloda yer alan unsurlar doğrultusunda hazırlanmıştır.

Sür e	KONULAR	KAYNAKLAR	AÇIKLAMALAR
Ders saati	İşlenecek konu başlıkları	Konularla ilgili müracaat kaynakları	Konunun işlenişinde dikkate alınacak noktalar

4. PROGRAMIN GENEL AMAÇLARI

Arapça öğretim programının amacı, kursiyyerleri;

1.Duygu ve düşüncelerini Arapça sözlü ve yazılı olarak etkili ve anlaşılır biçimde ifade eden,

2.Dinlediği, okuduğu, izlediği Arapçayı doğru anlayan ve değerlendiren,

3.Arapçayı konuşma ve yazma kurallarına uygun olarak bilinçli, doğru ve özenli kullanan,

4.Başta Kur'ân-ı Kerîm olmak üzere, İslam bilimleriyle ilgili temel kaynakları ve güncel çalışmaları kullanabilme becerisine sahip,

5.Arap dilini kendi terimleri ve özgün yöntemleri ile kavrayan, bireyler hâline getirmektir.

5. ARAPÇA ÖĞRETİM PROGRAMI ALANLARI, DERSLERİ VE DÖNEMLERİ TABLOSU

Not: Toplam eğitim 3 dönem 1080 Saat olarak planlanmıştır.

AR	ALANLAR	1. DÖNEM	2. DÖNEM	3. DÖNEM
.	DİLBİL GİSİ	Sarf-I (8x12= 96)	Sarf-II (2x12= 24)	
		Nahiv-I (8x12= 96)	Nahiv-II (6x12=72)	Nahiv-III (4x12=48)
.	OKUMA -ANLAMA	Metin Çözümlemesi-I (6x12=72)	Metin Çözümlemesi-II (6x12=72)	Metin Çözümlemesi-III (6x12=72)
			Belagat-I (3x12= 36)	Belagat-II (6x12= 72)
			Kur'ân Meâli I (2x12= 24)	Kur'ân Meâli II (2x12= 24)
.	YAZILI ANLATIM	Yazılı Anlatım-I (4x12= 48)	Yazılı Anlatım-II (3x12=36)	Yazılı Anlatım-III (3x12=36)
.	DİNLEM E-KONUŞMA	Sözlü Anlatım-I (4x12= 48)	Sözlü Anlatım-II (4x12=48)	Sözlü Anlatım-III (5x12= 60)
.	ÇEVİRİ		Arapçadan Türkçeye Çeviri (4x12=48)	Türkçeden Arapçaya Çeviri (4x12=48)
		TOPLAM 30 Saat	TOPLAM 30 Saat	TOPLAM 30 Saat

Kaynakça

- Akgündüz, Murat; *Osmanlı Medreseleri, XIX. Asır*, İstanbul 2004.
- Akgündüz, Hasan; *Klasik Dönem Osmanlı Medrese Sistemi*, İstanbul, 1977.
- Bilge, Mustafa; *İlk Osmanlı Medreseleri*, İstanbul 1984.
- Bozkurt, Nebi; "Medrese", DİA, XXVIII, Ankara, 2003.
- Doğan, Recai; "Osmanlı Eğitim Kurumları", AÜİFD, XXXVII, Ankara, 1997.
- Ergün, Mustafa; "Ders Programları Ve Ders Kitapları Tarihi-I Medreselerde Okutulan Dersler Ve Ders Kitapları", A.K.Ü. Anadolu Dil-Tarih Ve Kültür Araştırmaları Dergisi (Afyon 1996).
- Fazlıoğlu, Şükran; "Manzûme Fî Tertîbi'l-Kutub, Fî'l-Ulûm Ve Osmanlı Medreselerindeki Ders Kitapları", Değerler Eğitimi Dergisi, Ocak 2003, 1/1.
- İbn Haldun, Abdurrahman Ebu Zeyd Veliyyüddin Mâliki El-Hadramî; *El-Mukaddime*, Kahire, Ts.
- İzgi Cevat; *Osmanlı Medreselerinde İlim I-II*, İstanbul, 1997.
- Katip Çelebi; Mustafa Bin Abdullah *Keşfü'z-Zünûn An Esâmi'l-Kütübi Vel-Fünûn* (Nşr. Ş.Yaltkaya-R.Bilge), MEB, İstanbul 1941-1943.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı; *Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilâtı*, Ankara 1988.
- Yalar, Mehmet; "XV. Yüzyıl Bursa Âlimleri Ve Arap Diline Katkıları" *UÜİFD*, Bursa, 2002, 11/2
- [Http://www.hasekidiyanet.gov.tr/?syfnmb=2&pt=hakkımızda](http://www.hasekidiyanet.gov.tr/?syfnmb=2&pt=hakkımızda).